

Προλεγόμενα

Όπως ήδη τονίστηκε στο προηγούμενο τομίδιο, τα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης ήταν τα χρόνια του ξέφρενου καλπασμού προς την εξουσία του ΠΑΣΟΚ (ενός, τον πρώτο καιρό, σχεδόν αντισυστημικού κόμματος, εφόσον αρχικά διακήρυσσε ακόμη και το ασύμβατο της δημοκρατίας με τα κεφαλαιοκρατικό σύστημα). Και εν πολλοίς προσδιορίστηκαν από τη σύγκρουση δύο εθνικισμών: του παραδοσιακού και παραδοσιακά δυτικόφιλου της ελληνικής συντηρητικής παράταξης και του «εθνικοαπελευθερωτικού-ανεξαρτησιακού», με τριτοκοσμικά στοιχεία, εθνικισμού του ΠΑΣΟΚ, ο οποίος –αναπαράγοντας με ανεστραμμένο ιδεολογικό πρόσημο τον εθνικισμό της μετεμφυλιακής δεξιάς– αντιπαρέθετε το οιονεί σύνολο του «άμωμου», «άσπιλου» και «θυματοποιημένου» ελληνικού λαού προς τους «εχθρούς του». Όπου, όμως, ο όρος «εχθροί» εν προκειμένω σήμαινε λιγότερο τους υπονομευτές του εθνικού εδάφους και περισσότερο τους πολιτικοοικονομικούς εκμεταλλευτές της κοινωνίας, καθώς και όσους αναιρούσαν την ουσιαστική ανεξαρτησία της χώρας, πρωτίστως δε την εσωτερική κυριαρχία της¹.

---

¹ Εκείνη την περίοδο και διακεκριμένες προσωπικότητες της συν-

Ειδικά, όμως, οι τελευταίοι προ των εκλογών του 1981 μήνες είχαν σφραγιστεί, δεδομένης της καλπάζουσας επέλασης του ΠΑΣΟΚ προς την εξουσία, από την προσπάθεια της ΝΔ – κυρίως της αβερωφικής πτέρυγας της, όχι όμως αποκλειστικά– να διαχύσει τον μεγάλο φόβο γι' αυτό που ερχόταν: την ανατροπή του παραδοσιακού διεθνοπολιτικού προσανατολισμού της χώρας, την υπονόμευση των αστικών δομών του κοινωνικού συστήματος, κυρίως δε –θυμίζουμε τις δηλώσεις Αβέρωφ περί «μυστικού στρατού»– τον κίνδυνο φαλκίδευσης ακόμη και του δημοκρατικού πολιτεύματος, δηλαδή της αστικής δημοκρατίας².

Η μετεκλογική περίοδος, αντίθετα, υπήρξε αυτή των μεγάλων προσδοκιών, ακόμη περισσότερο των τρελών ελπίδων (έστω και αν διαψεύστηκαν –ή ίσως επειδή διαψεύστηκαν– οι προοπτικές ρήξης των σχέσεων της χώρας με τους δυτικούς θεσμούς και συμμάχους). Μια περίοδος κατά την οποία η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων ήταν πεπεισμένη πως ένας κόσμος καλύτερος, ομορφότερος, δικαιότερος, σοφότερος, πάντως με ευρύ-

---

τηρητικής παράταξης προσδιόριζαν την βασική τριχοτόμηση του πολιτικού πεδίου της χώρας τα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης με όρους διεθνοπολιτικούς: Θυμίζω την αναφερόμενη και στο προηγούμενο τομίδιο διατύπωση του προέδρου Κωνσταντίνου Τσάτσου προς τον καθηγητή μου και πρώην υπουργό της 5ης γαλλικής Δημοκρατίας, Λεό Αμόν, σύμφωνα προς την οποία η ΝΔ στρεφόταν στη Δύση, το ΠΑΣΟΚ στον Νότο, το ΚΚΕ στην Ανατολή.

² Ως «καρπούζι» εμφανιζόταν σε ανέκδοτο της εποχής το ΠΑΣΟΚ: πράσινο απ' έξω, κόκκινο εσωτερικά και με μαύρους σπόρους.

τερη διάχυση εξουσίας και πλούτου, ήταν εφικτός, έστω και αν η συλλογική συνείδηση –ή το συλλογικό ασυνείδητο– της κοινωνίας ελάχιστα είχε καταφέρει να παράγει μια εσωτερικά συνεκτική, ομονοούσα και σαφή εικόνα του υπό οικοδόμηση θαυμαστού νέου κόσμου.

Αυτή άλλωστε η απουσία συνεκτικής, συγκροτημένης πρότασης/στόχευσης και σαφούς προοπτικής – δεν γράφω «οράματος», γιατί τα οράματα εξ ορισμού δεν είναι σαφή και συγκροτημένα– ασφαλώς και συνέβαλε ώστε, κατά τη διαδικασία της διαμόρφωσης του κόσμου αυτού, να βρουν ευκαιρία να εκδιπλωθούν, όσο ποτέ ίσως στο παρελθόν, όλες οι αμαρτωλές πτυχές τού, αποχαλινωμένου στα ατομικά όνειρά του και μη οριοθετημένου στις ατομικές στοχεύσεις του, μέσου Έλληνα. Με αποτέλεσμα η δεκαετία του '80, εκτός από δεκαετία της πασοκοκρατίας και των μεγάλων προωθητικών αλλαγών, να μπορεί να χαρακτηριστεί και ως περίοδος της μετριοκρατίας και της θεσιθηρίας των άνευ προσόντων μικροαστών. Και της ανάπτυξης των εντονότερων από ποτέ –καθότι προωθητικών της *ατομικής* κοινωνικής ανέλιξης– κομματικών πατριωτισμών.

Την ίδια περίοδο η ανταπόκριση του πολιτικού κόσμου στις διογκωμένες προσδοκίες της ελληνικής κοινωνίας –ίσως μάλιστα δεν επρόκειτο καν για ανταπόκριση, αλλά για εκ μέρους του πολιτικού συστήματος *πρωτογενή* διαμόρφωση μιας κοινωνικής νοοτροπίας που οδηγούσε σε μεγάλες απαιτήσεις– υπήρξε ενδοτική. Τη χαρακτήριζε η θωπεία και η δικαιολόγηση κάθε λαϊκού αιτήματος, κάθε προσδοκίας, κάθε απαίτησης, εύλογης

ή παράλογης, βάσιμης ή αβάσιμης, υποστηρίξιμης ή όχι, με βάση της οικονομική πραγματικότητα της χώρας και τη συνεισφορά ή τα προσόντα των απαιτούντων: αυτό που έχω κατά καιρούς περιγράψει με τον νεολογισμό «λαολειχία». Και αυτό δεν συνέβαινε μόνο από το ΠΑΣΟΚ αλλά, σε μικρότερο έστω βαθμό, και από τη ΝΔ, ώστε κάποιος θα μπορούσε, εστιάζοντας στο συγκεκριμένο σημείο, να μιλήσει ακόμη και για «εκπασοκισμό» του συντηρητικού κόμματος. Το γεγονός αυτό, ωστόσο, όπως και η διαπίστωση πως η πολιτική πόλωση της περιόδου δεν είχε –ή, έστω δεν είχε στο μεγαλύτερο μέρος της δεκαετίας του 1980– σαφές και διακριτό κοινωνικό υπόστρωμα, δεν αναιρεί το ότι η πολιτική πόλωση κατά τη συγκεκριμένη δεκαετία έφτασε σε μεγάλη ένταση, η οποία, προφανώς βασιζόμενη σε αντιπαράθεση ιστορικά διαμορφωμένων παραταξιακών συνειδήσεων, επιτεινόταν και από μια προσωποκεντρική σύγκρουση...

Όλα αυτά θα προσπαθήσουμε να τα αναδείξουμε στη συνέχεια, αφού μεσολαβήσει το παραδοσιακό στα τομεία αυτά χρονολόγιο της περιόδου.